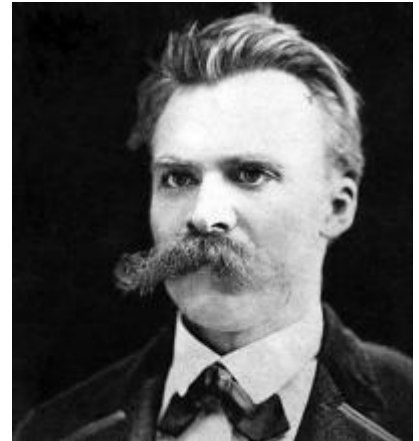


# Περί Ελλήνων (Φρίντριχ Νίτσε)

Μ' έναν μεγάλο λαό, μεγαλοφυή, συμβαίνει ό,τι και με τον άνθρωπο τον μεγαλοφυή. Και οι παραμικρότερες εκδηλώσεις τη ζωής, έχουν το σημάδι της μεγαλοφυΐας...



Οι Έλληνες είναι όπως και η μεγαλοφυΐα: Απλοί. Γι' αυτό είναι διδάσκαλοι αθάνατοι. Οι θεσμοί τους, τα δημιουργήματά τους, φέρνουν τη σφραγίδα της απλότητας, τόσο, που συχνά μένει κανείς εκστατικός, βλέποντας ως τι σημείο είναι μοναδικοί σ' αυτή τους την απλότητα. Και, παραδόξως, είν' εξίσου τόσο «βαθείς», όσο και απλοί. Μολοντούτο, σπάνια μας αποκαλύπτουν τα βάθη της σοφίας και της γνώσης τους...

Ανάμεσα στον μεγάλο άνθρωπο της διάνοιας, το Αριστοτέλη, και στα ήθη και την τέχνη των Ελλήνων, υπάρχει άβυσσος τεράστια, έτσι που ο καθείς από εμάς φαίνεται ρηχός και άτονος, συγκρινόμενος με το απροσμέτρητο μεγαλείο του ελληνικού ενστίκτου. Είναι μια απ' τις μεγαλύτερες αρετές των Ελλήνων το να μην θέλουν να μεταπλάσουν σε διανόημα ό,τι καλύτερο κλείνουν μέσα τους. Μ' άλλα λόγια, είναι «αφελείς»: είναι μια λέξη που συνοψίζει την απλότητα και το βάθος. Έχουνε μέσα τους κάτι από το έργο της τέχνης. Ο κόσμος μπορεί να είναι όσο θέλει σκοτεινός, όμως αρκεί να παρεμβάλλουμε ένα κομμάτι ελληνικής ζωής για να φωτιστεί αμέσως άπλετα...

Θα προσπαθήσουμε να διδαχτούμε από τους Έλληνες και θα διδάξουμε με οδηγό τα παραδείγματά τους. Αυτό θα είναι το έργο μας ...

\*\*\*

Άλλοι λαοί έχουν αγίους. Οι Έλληνες έχουν σοφούς.

\*\*\*

Ο Έλληνας δεν είναι ούτε αισιόδοξος ούτε απαισιόδοξος· είναι, στη βαθύτατη

ουσία του, «ανδρικός». Βλέπει τα τρομερά πράγματα, όπως είναι και δεν τα κρύβει από τον εαυτό του.

\*\*\*

Η φιλανθρωπία των Ελλήνων συνίσταται στην αφέλεια που χαρακτηρίζει στον κόσμο τους τον άνθρωπο, το κράτος, την τέχνη, το δίκαιο του πολέμου και το διεθνές δίκαιο, τις φυλετικές σχέσεις, την αγωγή, τη ζωή των κομμάτων· είναι ο ίδιος ανθρωπισμός που εκδηλώνεται σ' όλους τους λαούς, όμως στους Έλληνες εμφανίζεται με τέτοια γύμνια, με τέτοιον απανθρωπισμό, που μας δίνει ένα μάθημα δυσαναπλήρωτο.

\*\*\*

Αν η εξέλιξη του ελληνικού πολιτισμού έχει τέτοια σημασία, είναι γιατί ολόκληρος ο δυτικός μας κόσμος πήρε απ' αυτόν τον παλμό του· η μοίρα θέλησε να είναι ο πιο πρόσφατος και πιο εκφυλισμένος Ελληνισμός που παρουσίασε τη μεγαλύτερη ιστορική δύναμη. Γι' αυτό, ο πρωτόγονος Ελληνισμός εκτιμήθηκε πάντοτε σφαλερά. Πρέπει να γνωρίσουμε και τον πρόσφατο Ελληνισμό για να τον ξεχωρίσουμε απ' τον παλιό. Απομένει ακόμα ν' ανακαλύψουμε πολλές δυνατότητες. Οι Έλληνες ανακάλυψαν άλλες και κατόπιν ανακάλυψαν εκ νέου.

\*\*\*

Ο άνθρωπος είναι κάτι που πρέπει να ξεπεραστεί και τούτο είναι ζήτημα ύφους. Οι Έλληνες, αξιοθαύμαστοι, χωρίς σπουδή. Πρόγονοί μου: Ο Ηράκλειτος, ο Εμπεδοκλής, Ο Σπινόζα, ο Γκέτε.

\*\*\*

Δεν γνώρισα ποτέ κανέναν, που να έχει εμπνεύσει τόσο σεβασμό, όσον οι Έλληνες φιλόσοφοι.

\*\*\*

Δεν θα κουραστώ ν' αναπολώ με τα μάτια της ψυχής, ολόκληρη σειρά από φιλοσόφους που ο καθένας τους ενσωματώνει αυτή την ακατανόητη ιδιομορφία και ξυπνάει αυτή την ίδια την κατάπληξη με την δυνατότητα της ζωής που μπόρεσε ν' ανακαλύψει μόνο για τον εαυτό του. Εννοώ τους φιλοσόφους που έζησαν στη ρωμαλεότερη και γονιμότερη εποχή, στον αιώνα που προηγήθηκε των

μηδικών πολέμων και στα χρόνια των πολέμων αυτών.

\*\*\*

Οι Έλληνες, λαός αληθινά υγιής, δικαίωσαν τη φιλοσοφία μια για πάντα, από το γεγονός και μόνο ότι φιλοσόφησαν. Φιλοσόφησαν δε, περισσότερο από τους άλλους λαούς.

\*\*\*

Να μην μας επιβάλουν το συμπέρασμα πως η φιλοσοφία στην Ελλάδα, δεν υπήρξε ποτέ τίποτε άλλο παρά είδος εισαγωγής από το εξωτερικό· ότι δεν βλάστησε από το εθνικό και φυσικό χώμα κι ακόμα πως, όντας ξενικό προϊόν, οδήγησε τους Έλληνες στην καταστροφή μάλλον παρά στην πρόοδο... Αν πήγαν τόσο μακριά, ήταν γιατί μπόρεσαν να σηκώσουν για να το πετάξουν πιο μακριά, ένα δόρυ που κάποιος άλλος είχε αφήσει καταγής.

\*\*\*

Οι Έλληνες, ασφαλώς, δεν υπερεκτιμηθήκανε ποτέ, γιατί θα έπρεπε να είχαν εκτιμηθεί στην πραγματικοί τους αξία κι αυτό είναι αδύνατον. Πώς θα τους αποδίδαμε δικαιοσύνη; Αλλά τους εκτιμήσαμε λαθεμένα.

\*\*\*

Οι αληθινοί Έλληνες φιλόσοφοι είναι οι Προσωκρατικοί (με τον Σωκράτη κάτι αλλάζει). Είναι όλοι πρόσωπα διακεκριμένα, που ζούνε μακριά απ' τον λαό και τις κοινές συνήθειες, ώριμοι, σοβαροί μέχρι υποχονδρίας, με το βλέμμα ράθυμο και καθόλου ξένοι στα πράγματα της πολιτικής ή της διπλωματίας. Ανακαλύπτουν πριν απ' τους σοφούς, όλες τις μεγάλες έννοιες των πραγμάτων· αντιπροσωπεύουν τις μεγάλες αυτές έννοιες, μεταπίπτουν οι ίδιοι σε συστήματα. Τίποτα δεν δίνει πληρέστερη ιδέα του ελληνικού πνεύματος από την ξαφνική τούτη πληθώρα των τύπων, απ' αυτόν τον ανεπιτήδευτο τρόπο, του να συνθέτουν με πληρότητα όλες τις μεγάλες δυνατότητες του φιλοσοφικού ιδεώδους.

\*\*\*

Όλα τα φιλοσοφικά συστήματα είναι ξεπερασμένα· οι Έλληνες ακτινοβολούν με μια λάμψη δυνατότερη παρά ποτέ, ειδικά οι Έλληνες πριν τον Σωκράτη.

\*\*\*

Ο Έλληνας, είναι ως την ώρα, εκείνος που έφερε τον άνθρωπο μακρύτερα.

\*\*\*

Οι Έλληνες ανακάλυψαν τους κυριότερους τύπους φιλοσοφικού πνεύματος, στους οποίους οι μεταγενέστερες γενεές δεν πρόσθεσαν τίποτε το ουσιαστικό.

\*\*\*

Οι αρχαίοι Έλληνες είναι οι αθάνατοι διδάσκαλοι της ανθρωπότητας.

\*\*\*

Στα λόγια των φιλοσόφων, από τον Θαλή ως τον Σωκράτη, όπως άλλωστε και στις προσωπικότητές τους, προβάλλουν τα μεγάλα χαρακτηριστικά της ελληνικής μεγαλοφυΐας.

\*\*\*

Ξαναγυρίζουμε σήμερα σ' αυτές τις θεμελιακές εξηγήσεις του σύμπαντος, που το ελληνικό πνεύμα ανακάλυψε με τον Αναξίμανδρο, τον Ηράκλειτο, τον Παρμενίδη, τον Εμπεδοκλή, τον Δημόκριτο και τον Αναξαγόρα. Γινόμαστε, από μέρα σε μέρα, περισσότερο Έλληνες· πρώτα πρώτα, φυσικά, στις αντιλήψεις και στις κλίσεις μας, σαν να μην είμαστε παρά ελληνίζοντα φαντάσματα· μ' ας ελπίσουμε πως μια μέρα θα γίνουμε και κατά τη φύση Έλληνες. Αυτό είναι και αυτό ήταν πάντα εκείνο που ελπίζω από τον Γερμανισμό.

\*\*\*

Ξεχωρίζω με βαθύτατο σεβασμό το όνομα του Ηράκλειτου. Ενώ το υπόλοιπο φιλοσοφικό έθνος περιφρονούσε τη μαρτυρία των αισθήσεων γιατί φανερώνουν την πολλαπλότητα και την αλλαγή, αυτός περιφρονούσε τη μαρτυρία τους γιατί δίνουν στα πράγματα τη μορφή της διάρκειας και της ενότητας.

\*\*\*

Θα χρωστούσαμε στον Δημόκριτο πολλές μεταθανάτιες θυσίες, μόνο και μόνο για να επανορθώσουμε, έστω και στο ελάχιστο, τα άδικα του παρελθόντος απέναντί του. Πραγματικά, σπάνια ένας τόσο σπουδαίος συγγραφέας έγινε στόχος τόσης πολεμικής οφειλόμενης σε διάφορους λόγους. Θεολόγοι και μεταφυσικοί,

επισώρευσαν εναντίον του τα πεπαλαιωμένα παράπονά τους κατά του υλισμού. Ο δε θεός Πλάτωνας, έφτασε να θεωρεί τα γραψίματά του τόσο επικίνδυνα, ώστε λογάριαζε να τα εξαφανίσει σ' ένα ιδιωτικό «auto da fe» κι εμποδίστηκε μονάχα από τούτη τη σκέψη, πως ήταν ήδη πολύ αργά και το δηλητήριο είχε πια διαδοθεί. Αργότερα, οι συσκοτιστές της αρχαιότητας τον εκδικήθηκαν, εισάγοντας με το δικό του σήμα το λαθρεμπόριο των μαγικών και αλχημιστικών συγγραμμάτων τους, πράγμα που επιβάρυνε τον πατέρα όλων των ορθολογικών τάσεων με τη φήμη του αρχιμάγου. Ο γεννώμενος Χριστιανισμός πέτυχε να εκπληρώσει το δραστικό σχέδιο του Πλάτωνα κι ασφαλώς ένας αιώνας αντικοσμικός θα κατέληγε να θεωρήσει τα συγγράμματα του Δημόκριτου και του Επίκουρου ως την ενσάρκωση του ειδωλολατρισμού. Και της εποχής μας η κλήρα ήτανε ν' αρνηθεί επίσης το φιλοσοφικό μεγαλείο του ανδρός και να του αναγνωρίσει μια ιδιοσυγκρασία σοφιστή. Όλες αυτές οι επιθέσεις αναπτύσσονται σε έδαφος που δεν μπορούμε πια να υπερασπίσουμε.

\*\*\*

Ο Δημόκριτος, είναι ο πρώτος που απέκλεισε αυστηρά από τη θεωρία το μυθικό στοιχείο. Είναι ο πρώτος ορθολογιστής.

\*\*\*

Ο Σωκράτης, ξορκίζοντας τον φόβο του θανάτου, είναι ο τελευταίος τύπος του σοφού που μας δόθηκε· ο σοφός νικητής των ενστίκτων διά της σοφίας.

\*\*\*

Η γνωριμία με τους μεγάλους Έλληνες, ήταν ο μεγάλος δάσκαλός μου. Υπάρχουν περισσότερα πράγματα για να σεβαστεί κανείς στον Ηράκλειτο, στον Εμπεδοκλή, στον Παρμενίδη, στον Αναξαγόρα, στον Δημόκριτο (παρά στους νεώτερους)· αυτοί είναι πληρέστεροι. Ο Χριστιανισμός το φέρει βάρος στη συνείδησή του ότι χάλασε πολλές πλήρεις προσωπικότητες, όπως λ.χ. τον Πασκάλ και πριν απ' αυτόν, τον διδάσκαλο Έκαρτ.

\*\*\*

Ο Επίκουρος πολέμησε τη διαφθορά των ψυχών από τις έννοιες της ενοχής, της τιμωρίας και της αθανασίας. Πολέμησε τις υποχθόνιες λατρείες που ήταν σχεδόν μια λανθάνουσα μορφή του Χριστιανισμού. Η απόρριψη της αθανασίας, ήταν τότε πραγματική σωτηρία. Κι ο Επίκουρος κέρδισε τη μάχη· κάθε έντιμο πνεύμα στη

Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία ήταν επικούρειο.

\*\*\*

Η σοφία δεν προχώρησε ούτε ένα βήμα μετά τον Επίκουρο και συχνά βρίσκεται χιλιάδες βήματα πίσω του.

\*\*\*

Ό,τι μας χωρίζει από τον Καντ, όπως κι απ' τον Πλάτωνα και τον Λάιμπνιτς, είναι ότι παραδεχόμαστε το «γίγνεσθαι», ακόμη και σ' αυτά τα άυλα πράγματα· είμαστε ολότελα εμποτισμένοι από το ιστορικό πνεύμα. Αυτή είναι η μεγάλη καμπή. Ο Λαμάρκ και ο Χέγκελ -κι αυτός ο Ντάρβιν-, δεν είναι παρά μια συνισταμένη. Η σκέψη του Ηράκλειτου και του Εμπεδοκλή αναστήθηκε.

\*\*\*

Με μόνη τη φιλοσοφική τους υπόσταση, έχουν φτάσει στον ανώτατο βαθμό του Κλασικισμού σ' ό,τι αφορά την επιστημονική σκέψη. Δεν υπήρξε ποτέ τέτοια, έστω και κατά προσέγγιση, σειρά φιλοσόφων, στους οποίους η φιλοσοφική «δυναμική» να έχει αναπτυχθεί με τόση πληρότητα... Είναι ίσως αξιοσημείωτο το ότι σ' έναν λαό τόσο ενστικτωδώς ενεργητικό, η σκέψη, μαζί με τη μορφή, πήρε τέτοια ανάπτυξη. Στο σύνολο δεν ξεχωρίζει κανείς αντιφάσεις, όμως οι διαφορετικές εκφάνσεις κι ακόμη οι έμφυτες ιδιότητες των διαφόρων ελληνικών φυλών, φαίνονται να εκδηλώνονται στους διάφορους φιλοσόφους. Ο σοφός είναι ένας τύπος ξένος σ' αυτή την εποχή που αγνοεί επίσης την ειδίκευση των επιστημών. Ό,τι φαίνεται έκδηλα, είναι απόπειρες κυριαρχίας του σύμπαντος με τη σκέψη. Όλα τα κατοπινά συστήματα προανακρούονται μέσα σ' αυτές.

\*\*\*

Οι Έλληνες ξέρουν να μαθαίνουν... Στους Έλληνες, όλα γίνονται ζωή! Σ' εμάς, τα πάντα μένουν στο στάδιο της γνώσης.

\*\*\*

Η κορυφή της φιλοσοφίας: Στους Ελεάτες και στον Εμπεδοκλή.

\*\*\*

Αποδεδειγμένα σε κάθε περίοδο της εξέλιξής του ο δυτικοευρωπαϊκός πολιτισμός

προσπάθησε να απελευθερώσει τον εαυτό του από τους Έλληνες. Η προσπάθεια αυτή είναι διαποτισμένη με βαθύτατη δυσαρέσκεια, διότι οτιδήποτε κι αν δημιουργούσαν, φαινομενικά πρωτότυπο και άξιο θαυμασμού, έχανε χρώμα και ζωή στη σύγκρισή του με το ελληνικό μοντέλο, συρρικνώνονταν, κατέληγε να μοιάζει με φθηνό αντίγραφο, με καρικατούρα. Έτσι, ξανά και ξανά, μια οργή ποτισμένη με μίσος ξεσπάει εναντίον των Ελλήνων, εναντίον αυτού του μικρού και αλαζονικού έθνους, που είχε το νεύρο να ονομάσει βαρβαρικά ότι δεν είχε δημιουργηθεί στο έδαφός του. Κανένας από τους επανεμφανιζόμενους εχθρούς τους δεν είχε την τύχη να ανακαλύψει το κώνειο, με το οποίο θα μπορούσαμε μια για πάντα να απαλλαγούμε απ' αυτούς. Όλα τα δηλητήρια του φθόνου, της ύβρεως, του μίσους έχουν αποδειχθεί ανεπαρκή να διαταράξουν την υπέροχη ομορφιά τους. Έτσι, οι άνθρωποι συνεχίζουν να νιώθουν ντροπή και φόβο απέναντι στους Έλληνες. Βέβαια, που και που, κάποιος εμφανίζεται που αναγνωρίζει ακέραιη την αλήθεια, την αλήθεια που διδάσκει ότι οι Έλληνες είναι οι ηνίοχοι κάθε επερχόμενου πολιτισμού και σχεδόν πάντα τόσο τα άρματα όσο και τα άλογα των επερχόμενων πολιτισμών είναι πολύ χαμηλής ποιότητας σε σχέση με τους ηνίοχους, οι οποίοι τελικά αθλούνται οδηγώντας το άρμα στην άβυσσο, την οποία αυτοί ξεπερνούν με αχίλλειο πήδημα.

\*\*\*

Φυλαχτείτε από την ιδέα να χλευάζετε τη μυθολογία των Ελλήνων με το πρόσχημα ότι μοιάζει τόσο λίγο με τη δική σας βαθιά μεταφυσική! Οφείλετε να θαυμάζετε έναν λαό που επέβαλε εδώ μια διακοπή στην οξύνοιά του και που είχε για πολλά χρόνια αρκετή διακριτικότητα ώστε να ξεφύγει από τον κίνδυνο του σχολαστικισμού και της σοφιστικής πρόληψης.

\*\*\*

Να κάνουμε τα πιο αποκρουστικά πράγματα για τα οποία δεν τολμά κανείς να μιλήσει, αλλά που είναι χρήσιμα και αναγκαία, είναι κι αυτό κάτι ηρωικό. Οι Έλληνες δεν ντρέπονταν να συγκαταλέγουν στα μεγάλα κατορθώματα του Ηρακλή τον καθαρισμό ενός στάβλου.

\*\*\*

Χρόνια και χρόνια τώρα τίποτα δεν μου φαίνεται πιο έκδηλο από το γεγονός ότι ο αρχαιοελληνικός κόσμος που πιστεύουμε ότι γνωρίζουμε και που μας παρουσιάζεται απλά και καθαρά, είναι στην πραγματικότητα δυσκολονόητος,



δυσπρόσιτος, και ότι η συνηθισμένη ευκολία με την οποία μιλούμε για τους αρχαίους είναι, είτε ελαφρότητα, είτε η παλιά κληρονομημένη ματαιοδοξία της απερισκεψίας...

\*\*\*

Οι Έλληνες σε μια ζωή όπου οι μεγάλοι κίνδυνοι και οι κατακλυσμοί παραμόνευαν σε κάθε στιγμή, ζητούσαν στον διαλογισμό και στη γνώση ένα είδος ασφάλειας του συναισθήματος και ένα τελευταίο καταφύγιο. Εμείς που ζούμε σε μια ασύγκριτα μεγαλύτερη ηρεμία, έχουμε φέρει τον κίνδυνο στον στοχασμό και στη γνώση, και είναι μέσα στη ζωή που επαναπαυόμαστε και ηρεμούμε.

\*\*\*

Οι κύριες ηθικές εντολές που πάντα διδάσκουν και κηρύσσουν σε έναν λαό, σχετίζονται με τα κύρια σφάλματά του και γι' αυτό δεν τις βρίσκει καθόλου ενοχλητικές. Οι Έλληνες που τηρούσαν τόσο συχνά τη μετριοπάθεια, την ψυχραιμία, την έννοια της δικαιοσύνης και γενικά, τη σύνεση, έδιναν βάση στις τέσσερις σωκρατικές αρετές, επειδή είχαν τόση ανάγκη απ' αυτές τις αρετές και ακριβώς τόση λίγη τάση σ' αυτές!

\*\*\*

Τι σημαίνει η φλυαρία μας για τους Έλληνες; Τί καταλαβαίνουμε λοιπόν από την τέχνη τους που η ψυχή της είναι το πάθος για τη γυμνή αρσενική ομορφιά; Μόνο ξεκινώντας από δω συναισθάνθηκαν τη θηλυκή ομορφιά. Είχαν λοιπόν γι' αυτή, μια τελείως διαφορετική προοπτική από τη δική μας. Και το ίδιο έγινε με την αγάπη τους για τη γυναίκα: Σέβονταν διαφορετικά, περιφρονούσαν διαφορετικά.

\*\*\*

«Ας γίνεται να μη νιώθουμε ότι περνούμε πολύ άνετα!». Αυτός ήταν ο μυστικός φόβος των Ελλήνων της παλιάς καλής εποχής. Να γιατί κήρυτταν το μέτρο. Κι εμείς!

\*\*\*

«Η δύναμη την οποία κακολογούν πολύ, αξίζει περισσότερο από την αδυναμία στην οποία συμβαίνει μόνο κάτι καλό». Αυτή ήταν η νοοτροπία των Ελλήνων. Αυτό σημαίνει ότι εκτιμούσαν περισσότερο το αίσθημα της δύναμης από κάθε ωφέλεια



ή καλή φήμη.

Πηγές



«Η γέννηση της φιλοσοφίας στα χρόνια της ελληνικής τραγωδίας»

«Η γέννηση της τραγωδίας»

«Αυγή»

«Ο Αντίχριστος»

«Μεταθανάτια γραπτά - 1870-1873»